

poloviny 15. století mimořádně úspěšné, nikoli však zcela ojedinělé. Ke koncentraci a arondaci pozemkového majetku nadto vedly jiné důvody než snaha o vybudování uceleného režijního dominia, spojená až se 16. stoletím. Na s. 92–99 se otevírá velmi zajímavá otázka konfese potomků Jindřicha Smiřického († 1487) a Kateřiny Mašovské z Kolovrat († 1529), u nichž máme doložen vstup tří dcer do kláštera čili indicii, že patrně zachovaly konfesi matky, nikoli otce. Neřekl bych přitom, že se další dcery Jindřicha ze Smiřic neprodaly za „žádné nejvýznamnější partie“ (s. 99), protože ač necílily na nejuzurnější muže tehdejšího Českého království, dokázaly se provdat za důležité členy mocenského aparátu jage-lonských Čech.

Rod Smiřických ze Smiřic, jehož hlavní značkou bylo „bohatství“ (s. 10), se dočkal uceleného knižního zpracování, které zejména v částech věnovaných pozemkovému vlastnictví a ekonomickému chodu dominia přináší cenné poznatky k dějinám šlechty v pozdním středověku a raném novověku.

ZDENĚK BERAN

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Josef ŠRÁMEK, *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov, Benediktinské arcioopatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty*, Praha 2016 (= Pietas benedictina 22)

252 s., ISBN 978-80-86882-22-2

Kniha představuje dějiny břevnovského klášterního dominia od počátků do konce 15. století. Chronologicky pojatý výklad postupně líčí vývoj čtyř konventů, z nichž dominium sestávalo, přičemž každému je věnována jedna kapitola sledující obecné a hospodářské dějiny. Autorovo syntetizující pojetí vyplývá spíše z obsahu kapitol než z formálního uspořádání knihy, které by jinak mohlo být členěno do přehlednějších a úžeji vymezených tematických celků. Šrámek přitom v úvodu představuje témata, jež vystupují z pramenů a prostupují celou knihou, jako například formování břevnovského primátu mezi českými benediktinskými kláštery, reakce konventů na dějinné události a proměny ekonomického,

sociálního a právního rámce. Dalšími nosnými tématy, jejichž sjednocení se nabízí, by mohly být vztah klášterů a přílehlajících obcí, interakce mezi opaty (či probošty) a konventy anebo pozice břevnovských benediktinů mezi ostatními řeholci v českých zemích. Každé z těchto témat by si zasloužilo podrobnější zpracování, zvláště když vezmeme v potaz, že diplomová práce, ze které kniha vychází, byla obhájena už v roce 2008 a její přepracování bylo uzavřeno ke konci roku 2011; vznik výsledného textu tedy od vydání dělí takřka pět let. Zmíněné konceptní nedostatky spolu s několika málo pasážemi, jež vyžadují značnou „předznalost“ látky, činí knihu čtenářsky ne vždy přívětivou.

Publikace se opírá převážně o dochovaný listinný materiál, který se téměř výhradně věnuje otázkám hospodářským a právním. Majetkoprávní vývoj proto představuje podstatnou část výkladu. Komparace svědectví listin s klášterní tradicí a uvedení historie konventů do kontextu dějin českých zemí umožňuje autorovi řešit problematiku počátků každého z klášterů originálním a přínosným způsobem. Kvůli nedostatečnému množství pramenů je podání dějin břevnovského opatství do 13. století značně torzovité, doplňují je proto čtyři exkurzy věnované jednak významným současníkům (sv. Vojtěchovi, Kristiánovi a kronikáři Kosmovi), jednak problematice břevnovských falz. Autorovo tázání je nejpodnětější v případě analýzy vztahu Kosmovy kroniky k břevnovskému klášteru, v ostatních exkurzích jde spíše o souhrn dosavadních poznatků. V následujících kapitolách se již s exkurzy neseťkáme.

Dochované listiny, o něž se Šrámekův výklad opírá, nenabízejí vzhled do řeholní praxe nebo duchovního světa konventů, tudíž mu ani není v knize dopřán prostor: Výsledky archeologických průzkumů, uměnovědně orientovaného bádání či úvah o knihovnách jednotlivých klášterů autor zmiňuje spíše okrajově. Patrně největší předností knihy je líčení dějin klášterů v zorném úhlu středověkých dějin českých zemí, které dává vyniknout vzájemné provázanosti nejenom jednotlivých událostí, ale i hospodářských a právních trendů. Kontextualizace dějin klášterů pak Šrámekovi umožňuje podnětné řešení otázky, z jakého důvodu opat Mikuláš z Jistebnice v předtuše konfliktu s husity zvolil za azyl klášter v Broumově, a nikoli v Rajhradě či Polici nad Metují. V případě pasáží věnovaných otázce sekularizace majetku broumovského a polického proboštvství za husitských válek se však ve vyčerpávajícím líčení událostních dějin ztrácí podstata sdělení. Autor nicméně touto cestou k závěru dospívá a připouští

rozsáhlejší sekularizaci pouze v případě kláštera v Polici nad Metují.

Kniha Josefa Šrámka předkládá syntézu poznatků k dějinám břevnovského klášterství, postavenou zejména na kritice pramenů listinné povahy. Jde o první publikaci, která takto uceleně pojednává dějiny opatství. V tomto ohledu se její výsledky mohou stát příspěvkem k budoucím, metodologicky a koncepčně propracovanějším dějinám břevnovského klášterního panství.

STANISLAV HLAVÁČ

Tomáš ČERNUŠÁK et al., *The Papacy and the Czech Lands. A History of Mutual Relations*, Institute of History – Istituto Storico Ceco di Roma, Prague – Rome 2016 (= Biblioteca dell'Istituto Storico Ceco di Roma, Sintesi 1)

382 s., ISBN 978-80-7286-292-4

Tomáš ČERNUŠÁK a kol., *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*, Academia, Praha 2017

450 s., ISBN 978-80-200-2638-5

S myšlenkou představit současné výsledky dlouholetých výzkumů česko-kuriálních vztahů prostřednictvím kolektivní monografie přišli historici z prostředí Českého historického ústavu v Římě, zejména jeho ředitel Jaroslav Pánek a Tomáš Černušák, znalec česko-kuriálních vztahů v 16. a 17. století. Dali dohromady tým historiků, jejichž úkolem bylo zpracovat syntetické kapitoly, které by chronologicky a v širším kontextu dějin papežství popsaly a vysvětlily povahu česko-kuriálních vztahů.

Ve vstupní kapitole *Vztahy mezi papežstvím a českými zeměmi jako badatelské téma* nabídl J. Pánek zasvěcený historiografický vhled do kulturně historických podmínek a metodických obtíží, jež problematizují zpracování dějinných vztahů uzavřených státních (národních) celků s univerzální nadnárodní institucí papežství. Jedním z důležitých metodických problémů při snaze interpretovat vazby dvou historicky odlišné se vyvíjejících entit je najít relevantní synchronizační model periodizačních mezníků. V publikaci byly konsensuálně stanoveny průsečíky, které respektují postavení papežství v evropských dějinách i specifika historického vývoje českých

zemí. Mezi tyto průsečíky patří christianizace střední Evropy, konsolidace českého středověkého státu, husitství, střet náboženské koexistence a konfesionalizace na počátku novověku, rekatolizace, osvícenství a zásadní proměny politické a náboženské situace v Evropě a českých zemích v letech 1918–1989.

Druhá kapitola Josefa Žemličky *České země a papežství ve starším středověku* pojednává o době od vzniku velkomoravského státního útvaru do roku 1197. Přes vzrůstající intenzitu kontaktů šlo především o epizodické vazby, definované zpravidla výjimečnými osobnostmi z českých zemí či situacemi, do kterých zasahoval český panovník. Také proto zvolil Žemlička pro svůj výklad pozadí vývoje knížecích Čech. Počátky rekapituloval v nepřilíhš rozsáhlé podkapitole „Velká Morava, Řím a počátky zemských církví v procesu christianizace“, přibližující období charakterizované cyrilometodějskou misí a v návaznosti na ni písemnými kontakty papežství s velkomoravskými panovníky, zejména se Svatoplukem. Vznik zemské církve spojuje autor především s nastupující hegemonií Přemyslovců, v jejímž vývoji akcentuje snahy českých knížat o zřízení biskupství. Názvem další podkapitoly „Mezi císařstvím a papežstvím“ autor naznačil církevněpolitický půdorys, v němž se vztahy utvářely. Nutně zkratkovitým textem propojuje založení křesťanství ve střední Evropě s nástupem reformních proudů spojených s tu více, tu méně bojovnými papeži. Všechny spory se odehrávaly mezi *sacerdotium a imperium* a v sázce nebylo nic menšího než papežstvím postulovaná *libertas ecclesiae*, ať už v oblasti boje o investituru nebo ve zmáhání starých, regionálně utvářených soukromě-církevních vazeb. Do této vpravdě „válečné“ mapy autor zakreslil pohyblivé pozice českých knížat, především Vratislava II., který v duchu politického pragmatismu „přestupoval“ ze strany na stranu. Žemlička tak postupně zachycuje v širších politicko-církevních vazbách rozličné projevy česko-kuriálních vztahů: snahy Břetislava I. o zmírnění postihů za nestandardní translaci ostatků sv. Vojtěcha; zisk mitry knížetem Svytlahem II., což vysvětluje jako snahu papežství o nalezení politické opory v regionu a jako jeden z „nápadi- tých pokusů ještě předgregoriánského papežství, jakými způsoby pronikat na půdu střední Evropy“ (s. 46); politickou obratnost Vratislava II. v investiturním sporu, díky níž získal na jedné straně zvláštní papežskou ochranu pro nově zřízenou vyšehradskou kapitolu, na straně druhé královskou korunu; spory Vratislava II. s bratrem na biskupském stolci Jaromírem o znovuoobnovení moravského biskupství, do kterých vstupovala